

ELEKTRONSKI NADZOR ZAPORNIKOV – PRIMERJALNA ŠTUDIJA

Ana Triller in Gorazd Meško

Namen prispevka

Pregled uporabe elektronskega nadzora kot dodatnega nadzornega instrumenta ali alternativne kazenske sankcije v različnih fazah kazenskega postopka. Prikazana bo uspešnost nadzora pri zasledovanju ciljev kot so zmanjšanje prezasedenosti zaporov, hitrejša reintegracija prestopnika in varčnejši način kaznovanja. Cilji raziskovalnega dela se nanašajo na stališča strokovnjakov o elektronskem nadzoru in morebitni uvedbi slednjega na slovensko območje. Primerjali bomo tudi mnenja glede izvajanja tovrstnega nadzora pri študentih Fakultete za varnostne vede UM in študentov Fakultete za kriminalistiko, kriminologijo in varnostne vede v Bosni in Hercegovini.

Metode

Pregled literature s pomočjo deskriptivne metode in raziskovalni del, ki sestoji iz strukturiranih intervjujev med strokovnjaki ter primerjalne študije med študenti Fakultete za varnostne vede v Sloveniji in študenti Fakultete za kriminalistiko, kriminologijo in varnostne vede v Bosni in Hercegovini.

Omejitve in praktična uporabnost raziskave

Omejitve raziskovalnega procesa predstavlja pomanjkljivo praktično poznavanje elektronskega nadzora, saj gre za kazensko sankcijo, ki pri nas še ni v izvajanju. Potrebna bi bila obširnejša raziskava o naklonjenosti strokovnega kadra in javnosti k uvedbi elektronskega nadzora. Enako je nujna natančna analiza potencialnega vpliva elektronskega nadzora na problem prezasedenosti slovenskih zaporov in državni proračun.

Praktična uporabnost

Prispevek spodbuja razmišljanje o posledicah in prednostih morebitne uvedbe elektronskega nadzora na slovensko območje.

Izvirnost/pomembnost prispevka

V Sloveniji še ni bilo zasledene raziskave s področja elektronskega nadzora.

Ključne besede: elektronski nadzor, kazenske sankcije, prezasedenost zaporov, alternativne oblike zaporne kazni

1 UVOD

Pojavljanje novih oblik kriminalnega vedenja vodi do povečanega števila kaznivih dejanj in posledično večjega števila obsojencev. Rezultat se kaže v prezasedenosti zapornih zavodov, ki sistemu za izvrševanje kazenskih sankcij onemogoča učinkovito opravljanje njegove funkcije in vodi do kršenja osnovnih ustavnih pravic zaprtih oseb. S problemom prezasedenosti zapornih zavodov so se med prvimi morale spopasti ZDA, ki so rešitev videle v izvajanju elektronskega nadzora zapornikov, kot eni izmed učinkovitih alternativnih oblik izvajanja zaporne kazni.

Začetki elektronskega nadzora segajo v 60. leta prejšnjega stoletja, kjer sta brata Ralph K. in Robert Schwitzgebel med leti 1964 in 1970 v Bostonu testirala različne sledilne naprave. Vendar so te imele številne pomanjkljivosti, med drugim je bila sledljivost oseb omejena na zelo majhno območje (Nellis, Beyens in Kaminski, 2013). Razvoj elektronskega nadzora je nato za nekaj let poniknil in se ponovno pojavil v 80. letih 20. stoletja. Takratni razcvet so omogočali trije faktorji in sicer: množično razraščanje zaporniške populacije, tehnološki napredek in pospešena uporaba hišnega pripora. Prvi osnutek današnje elektronske zapestnice je leta 1983 razvil sodnik Jack Love s pomočjo Michaela Gossa. Glavno idejo za razvoj zapestnice je Love dobil iz komičnega stripa risanega junaka Spidermana (Meško, 2002).

Leta 1987 je bilo elektronsko nadzorovanih 826 oseb, desetletje kasneje pa je število naraslo na 95.000 nadzorovanih prestopnikov samo v ZDA (Burell in Gable, 2008, po Kilgore 2012). Na začetku so se izvajalci elektronskega nadzora morali soočati s številnimi tehničnimi pomanjkljivostmi. Bližine radijskih postaj, slabe telefonske povezave in hude vremenske razmere so pogosto onemogočale ali blokirale prenašanje signalov, prisotnost vode pa je osebam lahko povzročila manjše elektrošoke. Sčasoma so omenjene težave s pomočjo nove tehnologije odpravili (Whitfield, 2001).

2 UPORABA IN DELOVANJE ELEKTRONSKEGA NADZORA

2.1 Vrste elektronskega nadzora

Kadar govorimo o elektronskem nadzoru, imamo v mislih predvsem dva sistema izvajanja nadzora in sicer starejši *radiofrekvenčni sistem* (v nadaljevanju RF sistem) in novejši *satelitski sistem* (v nadaljevanju GPS sistem).

Oba sistema vključujeta nošenje elektronske zapestnice, ki jo ima oseba običajno pripeto na gležnju. Zapestnica stalno oddaja signal, ki ga nato sprejema bazna enota (sprejemnik), nameščena na domačem telefonu prestopnika. Bazna enota nenehno vzdržuje brezžični kontakt preko daljnovoda ali mobilnega telefonskega sistema, ta se vzporedno beleži v centralnem nadzornem sistemu. Kadar se povezava med mobilnim delom (zapestnico) in bazno enoto prekine, elektronska naprava samodejno v centralnem nadzornem sistemu sproži alarm, saj je prekinitev povezave znak oddaljitve prestopnika iz dovoljenega območja gibanja ali pa namernega poškodovanja naprave (Peteh, 2005).

RF sistem je začetnik izvajanja elektronskega nadzora, naprednejši pa je satelitski sistem sledenja. Slednji omogoča dva načina javljanja lokacije prestopnika nadzornemu sistemu in sicer javljanje v dejanskem času (aktivni način) in javljanje retrospektivno (pasivni način). V slednjem primeru nadzorniki analizirajo gibanje prestopnika z nekaj urnim zamikom. Obstaja tudi kombinacija obeh načinov, kar pomeni, da se gibanje osebe na splošno spremlja retrospektivno, v primeru oddaljitve osebe iz dovoljenega območja in sprožitvi alarma pa je omogočena takojšnja ugotovitev lokacije v točno tistem trenutku.

Satelitsko sledenje se pogosto uporablja za nadzor hišnega pripora. To pomeni, da nadzorni organ osebi odredi območje, kjer ji je gibanje dovoljeno (angl. *inclusion zones*). Možna je uporaba satelitskega sledenja tudi za nadzor prestopnikovega gibanja, v tem primeru ustvarimo lokacije, katerih se mora prestopnik izogibati (angl. *exclusion zones*) (Council for penological cooperation, 2013).

Poleg teh dve obliki izvajanja elektronskega nadzora poznamo še dve: identifikacija glasu in daljinski nadzor alkoholiziranosti. Pri prvi centralni nadzorni sistem nadzoruje gibanje osebe preko telefonskih klicev, kjer med vsakim klicem primerja prestopnikov glas s podanim biometričnim vzorcem. Identifikacija glasu se uporablja za manjše prestopnike, s katero se ugotovi, če se oseba nahaja na dogovorjeni lokaciji. Prav tako tovrsten nadzor ne zajema nošenja elektronske zapestnice, kar za osebo pomeni manjšo možnost stigmatizacije.

Daljinski nadzor alkoholiziranosti (angl. *Remote alcohol monitoring - RAM*) je namenjen predvsem za osebe, ki so storile kaznivo dejanje v stanju alkoholiziranosti. RAM je možno izvajati na dva načina. V prvem primeru RF sistem poleg elektronske naprave vsebuje tudi alkotester, nameščen na bazni enoti. Nato nadzornik prestopnika kliče ob naključnih urah in mu odredi opravljanje alkotesta. Drugi, naprednejši način pa preverja stopnjo alkohola v krvi prestopnika neposredno preko elektronske naprave in periodično obvešča nadzorni center o rezultatih opravljenega testa (Council for penological cooperation, 2013).

3 UPORABA ELEKTRONSKEGA NADZORA V KAZENSKEM POSTOPKU

Elektronski nadzor je s strani organov pravosodnega sistema največkrat uporabljen na naslednje tri načine (Payne in Gainey, 2004):

- *Elektronski nadzor v predhodni obravnavi:* se izvaja na način odreditve hišnega pripora pod elektronskim nadzorom namesto pripora v zapornem zavodu.
- *Elektronski nadzor kot samostojna oblika kazni:* služi kot alternativna oblika zaporne kazni. Prestopniku je tako za lažje kaznivo dejanje namesto nekaj mesečne zaporne kazni odrejen hišni zapor z elektronskim nadzorom ali pa je pogojno izpuščen, vendar podrejen elektronskemu nadzoru.
- *Elektronski nadzor po prestani kazni zavora:* sodišče ga odredi osebi, ki je bila predčasno odpuščena iz zapornega zavoda.

Poleg omenjenih treh oblik ponekod elektronski nadzor služi še v druge namene. Na Švedskem so ga leta 2005 prvič uporabili znotraj zapornega zavoda. Takšen nadzor omogoča večjo varnost in sočasno večjo prehodnost v zaporu. Satelitski sistem sledenja lahko uporabimo tudi kot dodatno zaščito žrtve kaznivega dejanja. V tem primeru elektronska zapestnica žrtev opozori na morebitno bližino prestopnika (Council for penological cooperation, 2013).

4 NAMEN ELEKTRONSKEGA NADZORA

Elektronski nadzor se je po uspešni vpeljavi v ZDA zelo hitro razširil tudi na območje Evrope in druge dele širom sveta. Toda kateri so tisti najpomembnejši pozitivni učinki, ki novo nastalo kazensko sankcijo delajo tako privlačno? Zagovorniki elektronskega nadzora vidijo številne cilje, najpogosteje

omenjeni so naslednji: kaznovanje, zaščita javnosti, zmanjšanje kriminalitete in reintegracija obsojencev.

Poleg navedenih ciljev elektronskega nadzora nekateri navajajo tudi zmanjševanje problema prezasedenosti zapora in posledično zmanjšanje stroškov. To sta zagotovo dve od ključnih prednosti uporabe elektronskega nadzora, zato jima bomo kasneje namenili nekaj več besed. Kadar pa elektronski nadzor enačimo s pojmom kazenska sankcija, moramo namene le-te iskati drugje, predvsem v vplivu takega kaznovanja na zapornika samega in družbo na splošno (Nellis et al., 2013).

Elektronski nadzor in namen kaznovanja lahko pogledamo iz dveh različnih teoretičnih kotov – utilitaristov ter retributivistov (Bülow, 2013). Utilitaristi na prvo mesto postavljajo prewencijo, menijo, da mora kazen nujno vsebovati neko korist. Zapor naj bi bil v preveliki meri prepleten s kriminogenimi dejavniki, zato vidijo elektronski nadzor pogosto kot primernejšo obliko kaznovanja, saj je to milejši in hkrati cenejši pristop. Vendar naj bi ta zatajil pri izpolnjevanju prewencije, saj družba meni, da je elektronski nadzor premila kazen. S stališča retributivistov je elektronski nadzor viden kot preblaga kazen, ki ne odtehta krivice, povzročene s kaznivim dejanjem. Vendar to ne pomeni, da ti utemeljujejo kot pravično kazen le zapor. Lippke (Bülow, 2013), predstavnik retributivistov, pravi, da je zapor upravičena kazenska sankcija za huda kazniva dejanja, kadar pa gre za lažja kazniva dejanja, ali za kazniva dejanja brez žrtev, zadostujejo že milejše kazni. Elektronski nadzor je tako podpora retributivistične usmeritve, saj ga je mogoče izvajati kot samostojno kazen ali skupaj s tretmanom.

Naslednji cilj elektronskega nadzora je zaščita javnosti. Ta pogoj mora elektronski nadzor nujno izpolniti, saj govorimo o kazenski sankciji, ki se jo izvaja v skupnosti. Elektronski nadzor dobro izpolnjuje ta namen, saj v primeru kršenja naprava sproži alarm. Vendar moramo poudariti, da kljub glasnem opozorilu o oddaljitvi osebe iz dovoljenega območja in takojšnjemu posredovanju nadzorne službe to v marsikaterem primeru pomeni premalo, saj prestopnik lahko ponovi kaznivo dejanje še pred prihodom nadzornikov. Zato je pomembno, da prestopniki pod elektronskih nadzorom po svojih značilnostih povsem ustrezajo primernim kandidatom, saj s tem močno pripomoremo k zmanjšanju možnosti kršitve te sankcije (Bülow, 2013).

Elektronski nadzor tako, kot ostale kazenske sankcije, ki se izvajajo v skupnosti, omogoča hitrejšo reintegracijo osebe nazaj v družbo. Tu se sklicujemo predvsem na primere, kjer elektronski nadzor nadomesti kazen zapora. Na tak način se oseba lahko reintegrira v družbo že med samim prestajanjem sankcije, kar omogočajo ohranitev socialnih vezi – družine, prijateljev, ohranitev zaposlitve in izgradnja novih družbenih odnosov (The Scottish government, 2013). V primerjavi z zaporno kaznijo ima prestopnik pod elektronskim nadzorom že na začetku določeno prednost, saj ni nikoli povsem izključen iz družbe tako, kot je oseba med prestajanjem zaporne kazni.

Zadnji cilj elektronskega nadzora predstavlja zmanjšanje kriminalitete. Slednji predstavlja težnjo vsake kazenske sankcije, vendar so nekatere pri tem bolj, druge pa manj uspešne. Z zmanjšanjem kriminalitete ciljamo predvsem na nižjo stopnjo povratništva, saj elektronski nadzor slabo opravlja funkcijo generalne prevencije, ki bi vodila do neposrednega zmanjšanja kaznivih dejanj. Zagovorniki elektronskega nadzora menijo, da jo ta znižuje (Bales, Mann, Blomberg, Gaes, Barric, Dhungana, in McManus, 2010; Bulman, 2010; Gies, 2010), vendar so dokazi, ki bi podpirali to trditev, precej na rahlih tleh. Na zmanjšanje povratništva naj bi imela velik vpliv predvsem prisotnost tretmana (npr. izvajanje programa »Intensive support and monitoring service« na Škotskem), s čimer vplivamo na obnašanje prestopnika v prihodnosti in značilnosti oseb pod elektronskim nadzorom. Odsotnost socialnega kapitala, prisotnost alkoholizma, nizka izobrazba naj bi privedli do hitrejšega povratništva (Nellis et al., 2013).

4.1 Zmanjšanje stroškov izvajanja zaporne kazni

Zaporni zavodi terjajo kar precejšen delež državnega proračuna. Nasprotno pa izvajanje elektronskega nadzora predstavlja ekonomično različico kazenske sankcije. National Audit Office (2006) poroča, da je v Angliji in Walesu za 90 dni zaporne kazni na osebo potrebno odšteti 6.500 £ (7.839 €), v primerjavi z izvajanjem elektronskega nadzora (RF), kjer je cena za enako obdobje kar 5-krat manjša – 1.300 £ (1.568 €). Enako ugotavljajo na Floridi, kjer 90 dni RF izvajanja elektronskega nadzora stane 211 \$ (153 €), aktivni GPS nadzor pa 295 \$ (214 €). V omenjene cene sta všteta delo nadzornega osebja in elektronska zapestnica. Pozitivna izkušnja, ki prihaja iz ZDA, je prav tako odreditev prestopniku, da del stroškov izvajanja nadzora pokrije sam. Pri tem seveda upoštevajo njegove ekonomske sposobnosti (Bales et al., 2010). Za primerjavo navedimo še stroške izvajanja elektronskega nadzora v nekaterih državah po Evropi. Dnevna cena elektronskega nadzora na Poljskem znaša 4,3 €, v znesek sta vključena zapestnica in redni nadzor osebe na domu. Nadzor izvajajo osebje za pogojni odpust, zaporna služba in privatni sektor. V Nemčiji znaša dnevna cena tako RF kot GPS nadzora 30 €; vanjo sta vključeni elektronska zapestnica in nadzor privatnega sektorja ter zaporne službe (Pinto in Nellis, 2012). Opazimo lahko, da se stroški izvajanja elektronskega nadzora preko državnih meja precej razlikujejo, vzrok za to lahko najdemo v splošnih življenjskih standardih omenjenih držav.

Omeniti moramo, da je izvajanje elektronskega nadzora v večini primerov dražje, kadar je izvajanje v domeni privatnega sektorja, saj gre v tem primeru predvsem za bogatenje privatnikov. V splošnem pa lahko na tem mestu potrdimo, da je elektronski nadzor precej cenejši od izvajanja zaporne kazni.

V nadaljevanju prispevka smo ugotavljali stališča do elektronskega nadzora. Opravili smo intervjuja z dvema strokovnjakoma in primerjali rezultate dveh študij o stališčih študentov do elektronskega kaznovanja. Intervjuja sta bila opravljena aprila 2014.

5 INTERVJU S STROKOVNJAKOMA IN PRIMERJALNA ŠTUDIJA

V prvem delu se bomo posvetili analizi dveh intervjujev, ki nam bosta prikazala izvajanje elektronskega nadzora skozi oči penologa in praktika. Nato bo sledila primerjalna študija med študenti Fakultete za varnostne vede v Sloveniji in študenti Fakultete za kriminalistiko, kriminologijo in varnostne vede v Bosni in Hercegovini.

5.1 Intervju z raziskovalcem in strokovnjakom s področja penologije

Opravljena intervjuja temeljita na vnaprej postavljenih, strukturiranih vprašanjih. Intervjuvanca smo spraševali predvsem o njihinih pogledih na izvajanje elektronskega nadzora, o njegovih ciljih, pozitivnih posledicah in nenazadnje o morebitni uvedbi tovrstne kazenske sankcije v slovensko kazensko pravo.

Najprej smo intervju opravili s penologom dr. Draganom Petrovcem. Ta je že na začetku izpostavil, da so njegova načela za ravnanje z ljudmi načela humanistične psihologije. Poudarja pomen odprte komunikacije – iz oči v oči – in ne podpira njenega nadomeščanja s tehnologijo. Posledično tudi ne odobrava izvajanja kazni elektronskega nadzora, saj meni, da je ta pri doseganju ciljev neuspešen in ni primeren za nobeno skupino prestopnikov. Prav tako naj ne bi vseboval resocializacijskih elementov, pozitivne posledice kot so ohranitev zaposlitve, družinskih stikov ipd. so zanemarljive v primerjavi z uničujočo tehnologijo namesto človeškega stika. Na koncu je sledilo vprašanje o morebitni uvedbi elektronskega nadzora na slovensko območje. Odgovor je bil skladen z že omenjenimi, saj dr. Petrovec meni, da elektronski nadzor v našem kazensko pravnem sistemu ne bi bil dobrodošel, vendar njegove uvedbe, glede na preteklo razvijanje slovenske kaznovalne politike, ne vidi kot nemogoče (D. Petrovec, osebni intervju, 8.4.2014).

Zatem smo opravili intervju še s politologom in sekretarjem Generalnega urada Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij Božidarjem Petehom.

Božidar Peteh, praktik na področju izvajanja kazenskih sankcij, meni, da so cilji elektronskega nadzora odvisni od države, ki ga izvaja, oz. od upravljavca elektronskega nadzora. V Sloveniji

omenjena kazenska sankcija še ni uveljavljena, zato lahko govorimo zgolj o hipotetičnih ciljih. Nadaljuje, da so zmanjšanje prezasedenosti zaporov, večji terapevtski učinki, manjša možnost pobega in večja varnost družbe vprašljivi cilji, medtem pa večji nadzor nad osebo izven zapora predstavlja sprejemljiv cilj. Nadalje vidi izvajanje elektronskega nadzora na slovenskem območju zgolj kot obliko dodatnega nadzornega instrumenta in sicer za stabilne ter urejene prestopnike. Vendar nadaljuje, da slednji zaradi omenjenih značilnosti tovrstnega nadzora niti ne potrebujejo. Peteh meni, da elektronski nadzor ne predstavlja učinkovite alternativne oblike zaporne kazni. Prav tako naj bi kazenska sankcija imela zanemarljiv terapevtski učinek, saj jo zaznamujejo značilnosti, kot so prisila, strah in omejitve. Elektronski nadzor prestopniku brez njegove osebne odločitve za spremembo, ne bo pomagal. Zagovorniki tovrstnega nadzora menijo, da naj bi eno izmed ključnih prednosti predstavljalo zmanjšanje prezasedenosti zaporov, vendar Peteh temu nasprotuje, saj meni, da je takšno pričakovanje nerealno, predvsem v Sloveniji. Namreč tu se soočamo s prezasedenostjo zaprtih režimov, obsojenci, ki prestajajo kazen v takšnih oddelkih pa ne izpolnjujejo zahtevanih značilnosti oseb, ki bi se jim lahko odredilo prestajanje kazni pod elektronskim nadzorom. Zaključuje, da bi glede na število odrejenih alternativnih kazni in število pogojnih obsodb, elektronski nadzor pri nas lahko predstavljal samo dodatno kazensko sankcijo, ki ne bi nič ali pa bi zanemarljivo prispevala k razbremenitvi zaporov (B. Peteh, osebni intervju, 9.4.2014).

Glede na zapisano lahko ugotovimo, da imata oba intervjuvana strokovnjaka precej negativen pogled na izvajanje elektronskega nadzora, vendar le-temu v večji meri nasprotuje dr. Petrovec. Na začetku prispevka smo omenili, da naj bi bili glavni cilji elektronskega nadzora predvsem kaznovanje, zaščita javnosti, zmanjšanje povratništva in hitrejša reintegracija oseb v družbo. Po mnenju dr. Petrovca pa je elektronski nadzor povsem neučinkovit in sploh ni uspešen pri zasledovanju ciljev. Nasprotno pa Peteh pravi, da naj bi večji nadzor nad osebo izven zapora predstavljal sprejemljiv cilj. Doseganje zmanjšanja prezasedenosti zaporov, večjih terapevtskih učinkov, manjše možnosti pobega in večje varnosti družbe pa so bolj vprašljivi. Nadalje Peteh vidi uporabo elektronskega nadzora predvsem kot možnost dodatnega nadzornega instrumenta za stabilne osebe (torej za urejene prestopnike v predhodni obravnavi ali po prestani kazni zapora), in ne podpira izvajanja elektronskega nadzora kot samostojne oblike kazenske sankcije. Dr. Petrovec gre še dlje, saj trdi, da elektronski nadzor s strani pravosodnih organov ni primeren za uporabo v nobeni fazi kazenskega postopka in za nobeno skupino prestopnikov. Strokovnjaka se strinjata, da elektronski nadzor ne predstavlja alternativne oblike zaporne kazni. Peteh nadaljuje, da je nasprotno stališče najverjetneje posledica lobističnega pritiska proizvajalcev omenjenega nadzornega sistema. Skladne odgovore smo dobili tudi pri vprašanju o terapevtskih učinkih elektronskega nadzora. Tako dr. Petrovec kot Peteh menita, da jih elektronski nadzor sam po sebi ne vsebuje. Intervju zaključujeta s sorodnima odgovoroma, da uvedba elektronskega nadzora na slovensko območje ne bi imela pozitivnih posledic. Razlog za takšno stališče

je pri Petrovcu splošna neučinkovitost elektronskega nadzora kot kazenske sankcije, pri Petehu pa predvsem neustrezna sestava zaporniške populacije v Sloveniji.

5.2 Primerjalna študija

V tem poglavju bomo primerjali rezultate ankete, ki smo jo izvedli letošnje leto, meseca aprila, med študenti Fakultete za varnostne vede UM, z rezultati ankete, ki sta jo leta 2012 izvedla Muftić in Maljević med študenti Fakultete za kriminalistiko, kriminologijo in varnostne vede v Bosni in Hercegovini (Muftić in Maljević, 2013).

Anketi sta bili sestavljeni iz enakih zaprtih vprašanj večstranske izbire. V prvem delu ankete so študenti svoje mnenje izrazili preko 4–stopenjske lestvice: (1) se zelo strinjam, (4) se sploh ne strinjam. V drugem delu pa so izbirali med odgovori (1) ni problem, (4) zelo velik problem.

Vzorec ankete v Sloveniji je zajemal 53 študentov, od tega je bilo 72 % anketiranih ženskega spola, največ pa jih je bilo starih med 19 in 22 let. Povprečno poznavanje elektronskega nadzora na lestvici od 1 (zelo dobro) do 4 (zelo slabo) je 2,4. Vzorec ankete v BiH je zajemal 57 diplomantov, od tega je bilo 51 % anketiranih ženskega spola, s povprečno starostjo 27,3 let. Povprečno poznavanje elektronskega nadzora na lestvici od 1 (zelo dobro) do 4 (zelo slabo) je 2,2. Glede na omenjene podatke lahko vidimo, da so bili anketiranci v BiH nekoliko starejši, z večjim znanjem o izvajanju elektronskega nadzora. Slednje je najverjetneje posledica uvedbe elektronskega nadzora v BiH leta 2011, kar omogoča študentom večje praktično poznavanje nadzora v primerjavi s slovenskimi študenti.

V prvem delu ankete nas je zanimal splošen odnos anketirancev do elektronskega nadzora, predvsem z vidika kaznovanja, rehabilitacije ipd. V nadaljevanju smo spraševali študente o njihovih stališčih do nekaterih omejitev, ki jih za prestopnika predstavlja elektronski nadzor.

5.2.1 Ugotovitve

Za lažjo primerjavo med odgovori slovenskih in bosanskih študentov smo v prvem delu ankete združili odgovora se zelo strinjam in se strinjam ter odgovora se ne strinjam in se sploh ne strinjam; tako, da smo dobili odgovore se strinjam/se ne strinjam. Enako smo storili z odgovori v drugem delu ankete, kjer smo odgovore rekodirali, da smo dobili le možna odgovora je problem/ni problem.

Večina anketiranih se strinja, da elektronski nadzor pripomore k preprečevanju kriminalitete na splošno (se strinjam: BiH - 77 %, Slovenija - 64 %). Enako so oboji naklonjeni dejstvu, da elektronski

nadzor predstavlja učinkovito metodo nadzora (se strinjam: BiH - 75 %, Slovenija - 74 %). Največja razlika je bila opažena v dveh primerih in sicer pri trditvi: »Elektronski nadzor ne utegne zmanjšati stopnje kriminalitete na splošno« (se strinjam: BiH - 38 %, Slovenija - 62 %) ter pri trditvi: »Elektronski nadzor ne odvraca prestopnikov od ponovitve kaznivih dejanj.« (se strinjam: BiH - 48 %, Slovenija - 72 %). Skladno s prejšnjimi odgovori je bilo ugotovljeno, da so študenti v BiH bolj prepričani, da elektronski nadzor vpliva na zmanjšanje povratništva.

Anketiranci v obeh državah menijo, da je elektronski nadzor cenovno ugodnejši od zapora (se strinjam: BiH - 77 %, Slovenija - 69 %). Nadalje rezultati kažejo, da v učinkovitost elektronskega nadzora bolj verjamejo študenti v BiH, saj se v večji meri strinjajo s trditvijo: »Elektronski nadzor je lahko učinkovita metoda kaznovanja.« (se strinjam: BiH - 68 %, Slovenija - 56 %). Skladno s tem so bosanski študenti bolj naklonjeni dejstvu, da je elektronski nadzor primeren za rehabilitacijo odvisnikov in v večji meri pritrjujejo trditvi: »Elektronski nadzor z izvajanjem strogega nadzora pomaga pri rehabilitaciji storilcev.« (se strinjam: BiH - 68 % študentov, Slovenija - 52 %). Zanimalo nas je tudi, za katero skupino prestopnikov študenti menijo, da je odreditev kazni elektronskega nadzora najprimernejša. Študenti v BiH se pridružujejo slovenskim vrstnikom, da je elektronski nadzor najbolj primeren za mladoletne prestopnike (se strinjam - 70 %) in za obtožene v fazi predhodne obravnave (se strinjam - 76 %).

Drugi del ankete je, kot že omenjeno, anketirane študente spraševal o stališčih do nekaterih omejitev, ki jih za prestopnika predstavlja elektronski nadzor. Ugotovili smo, da so za bosanske študente pogoji izvajanja elektronskega nadzora manj problematični kot za slovenske študente. Izjema sta le dva primera navedenih omejitev in sicer: »Pogosto opravljanje testa zlorabe drog in alkohola.« ter »Prepoved ignoriranja telefonskega odzivnika.«, ki predstavljata manjši problem za populacijo slovenskih študentov.

Navedli smo najpomembnejše ugotovitve, v spodnjih dveh tabelah (tabela 1 in tabela 2) pa so predstavljeni celotni rezultati primerjalne študije.

Tabela 1: Primerjava odgovorov bosanskih in slovenskih študentov na splošna vprašanja o elektronskem nadzoru (Vir rezultatov ankete v BiH: Muftić in Maljević, 2013)

»Elektronski nadzor ...«	Odstotek (%)			
	Bosanski študenti		Slovenski študenti	
	se strinjam	se ne strinjam	se strinjam	se ne strinjam
Odvračanje/kontrola				
Pripomore k preprečevanju kriminalitete na splošno.	77	23	64	36
Ne odvraca prestopnikov od ponovitve kaznivih dejanj.	48	52	72	28
Ne utegne zmanjšati stopnje kriminalitete na				

splošno.	38	62	62	38
Preprečuje prestopnikom nadaljnje izvrševanje kaznivih dejanj.	51	49	46	54
Predstavlja učinkovito metodo nadziranja prestopnikov.	75	25	74	27
Je nevaren za družbo, saj nadzorovane osebe zlahka pobegnejo (poškodovanje/odstranitev elektronske zapestnice).	39	61	27	73
Stroškovna učinkovitost				
Je stroškovno učinkovit način izvajanja kazenske sankcije v primerjavi z zaporno kaznijo.	77	23	69	31
Predstavlja za državo prevelik strošek.	22	78	23	77
Lahko zmanjša visoke stroške zapornih zavodov.	82	18	75	25
Kazen				
Predstavlja preblago obliko kaznovanja.	63	37	60	40
Je lahko učinkovita metoda kaznovanja.	68	32	56	45
Predstavlja zelo strogo kazen, saj preprečuje prestopniku prosto gibanje.	18	82	20	80
Zagotavlja, da je storilec kaznovan.	64	36	52	48
Pozitiven vpliv nadzora na družino in zaposlitev				
Je učinkovit, saj prestopniku omogoča ohranitev stikov z družino.	77	23	87	13
Je učinkovit, saj prestopniku omogoča ohranitev zaposlitve.	75	25	83	17
Je učinkovit, saj prestopnik lahko pomaga pri opravljanju hišnih opravil.	81	19	82	18
Lahko kaznuje družinske člane v enaki ali celo večji meri kot prestopnika.	51	49	48	62
Rehabilitacija				
Predstavlja učinkovit način tretmana za odvisnike od drog.	56	44	34	66
Omogoča rehabilitacijo nekaterih prestopnikov.	70	30	77	23
Prispeva k hitrejši rehabilitaciji odvisnikov, saj omogoča prestopanje kazni v naravnem okolju.	56	44	52	48
Z izvajanjem strogega nadzora pomaga pri rehabilitaciji storilcev.	68	32	52	48
Ne predstavlja učinkovite rehabilitacije prestopnikov.	35	65	43	58
Vrste prestopnikov				
Je najbolj učinkovit v fazi predhodne obravnave.	76	24	75	25
Je primeren predvsem za odvisnike od drog.	51	49	39	61
Je primeren predvsem za nasilne prestopnike.	42	58	37	63
Je primeren predvsem za spolne prestopnike.	35	65	35	65
Je primeren predvsem za mladoletne prestopnike.	70	30	75	25

Tabela 2: Primerjava odgovorov bosanskih in slovenskih študentov glede omejitev, ki jih izvajanje elektronskega nadzora povzroča prestopniku

»Kako velik problem bi za vas predstavljale naslednje omejitve/ukrepi ...«	Odstotek (%)			
	Bosanski študenti		Slovenski študenti	
	ni problem	problem	ni problem	problem
Omejitve				
Ne bi mogli iti na sprehod ali tek, kadarkoli bi želeli.	65	35	28	72
Ne bi mogli iti v trgovino, kadarkoli bi želeli.	57	43	32	68
Ne bi se mogli družiti s prijatelji, kadarkoli bi želeli.	52	48	9	91
Ne bi mogli iti ven na kosilo, kadarkoli bi želeli.	55	45	38	62
Ne bi imeli prostih vikendov.	48	52	23	77
Pogoji nadzora				
Pogosto opravljanje testa zlorabe drog in alkohola.	85	15	87	13
Motenje dela zaradi klicev organov pregona.	54	46	50	50
Motenje prostega časa zaradi klicev nadzornega osebja.	52	48	37	63
Motenje spanca zaradi klicev nadzornega osebja.	53	47	23	77
Tehnološke omejitve				
Prepoved izključitve zvonjenja na telefonu.	81	19	64	36
Prepoved ignoriranja telefonskega odzivnika.	72	28	79	21
Prepoved uporabe funkcije čakajočega klica.	81	19	81	19
Omejitev dolžine telefonskih pogovorov.	72	28	37	63
Tehnološki pogoji				
Nošenje vidne nadzorne naprave (elektronske zapestnice).	64	36	40	60
Nameščena nadzorna škatla na domačem telefonu, o kateri bi vas ljudje lahko spraševali.	72	28	43	57
Nenehna zaskrbljenost zaradi morebitnih tehnoloških težav, za katere bi vas lahko krivili.	53	47	38	62
Ostale omejitve				
Družina in prijatelji bi nenehno vedeli, kje se nahajate.	81	19	49	51
Občutek sramu ob razkrivanju informacije, da ste na prestajanju elektronskega nadzora.	69	31	22	78
Ohranjanje urejenega in čistega doma zaradi nepričakovanih obiskov nadzornega osebja.	83	17	82	18
Občutek sramu ob seznanjanju družinskih članov in prijateljev, da ne smete zapuščati svojega prebivališča.	70	30	27	73

6 RAZPRAVA

Prestopnikova možnost ohranitve stikov z družino, ohranitev zaposlitve in izognitev negativnim psihološkim učinkom zapora, so zagotovo glavni razlogi, ki nam lahko prikazujejo elektronski nadzor v boljši luči kot zaporno kazen. Vendar brez rehabilitacijske komponente ta ne predstavlja nobenega bistvenega napredka v primerjavi z zaporno kaznijo, kot pravi Peteh, pomeni zgolj prisilo, strah in omejitve. Zato je priporočljivo, da države uporabnice elektronskega nadzora le-tega izvajajo vzporedno s tretmanskim programom, ki omogoča prestopniku spremembo na bolje. Nadalje smo ugotovili, da lahko pravilna izbira oseb za prestajanje kazni elektronskega nadzora in vzporedno izvajanje rehabilitacijskih programov v manjši meri vplivata na nižjo stopnjo povratništva.

Rezultati primerjalne študije so pokazali, da so pri večini vprašanj študenti v BiH pokazali večjo naklonjenost izvajanju elektronskega nadzora. Splošni bolj negativni pogled na izvajanje elektronskega nadzora med slovenskimi študenti lahko pripišemo nepoznavanju praktičnega vidika izvajanja elektronskega nadzora. Dognanja primerjalne študije nas tako napeljujejo na ugotovitev, da slovenski študenti niso pretirano naklonjeni uvedbi elektronskega nadzora v slovensko kazensko pravo oz. niso njegovi veliki zagovorniki.

Podobno smo ugotovili z izvedbo intervjujev z dr. Draganom Petrovcem in Božidarjem Petehom. Čeprav je dr. Petrovec večji nasprotnik elektronskega nadzora, se mu pri tem v manjši meri pridružuje tudi Peteh. Slednji meni, da elektronski nadzor ne predstavlja učinkovite alternativne oblike zaporne kazni in bi z uvedbo v slovensko kazensko pravo predstavljal predvsem dodatno kazensko sankcijo, ki bi širila družbene mreže nadzora.

Glede na trenutno sestavo slovenske zaporniške populacije lahko zaključimo, da uvedba elektronskega nadzora ne bi bistveno pripomogla k zmanjšanju prezasedenosti zaporov, saj so prezasedeni predvsem zaprti oddelki, kjer kazen prestajajo hujši prestopniki, ki niso primerni za prestajanje kazni v obliki elektronskega nadzora. Zaradi manjšega števila obsojencev, ki bi ustrezali prestajanju kazni pod elektronskim nadzorom, uvedba elektronskega nadzora posledično tudi ne bi prinesla stroškovne koristi.

LITERATURA

Bales, W., Mann K., Blomberg, T., Gaes, G., Barric, K., Dhungana, K. in McManus, B. (2010). *A quantitative and qualitative assesment of electronic monitoring*. Pridobljeno na <http://criminology.fsu.edu/center/p/pdf/EM%20Evaluation%20Final%20Report%20for%20NIN.pdf>

- Bulman, P. (2010). Electronic monitoring reduces recidivism. *National institute of justice: Corrections Today*. Pridobljeno na <https://ncjrs.gov/pdffiles1/nij/239774.pdf>
- Bülow, W. (2013). Electronic monitoring of offenders: An ethical review. *Science and Engineering Ethics* 19(4). Pridobljeno na <http://link.springer.com/article/10.1007/s11948-013-9462-3>
- Council for Penological Cooperation. (2013). *Draft commentary to recommendation on electronic monitoring*. Pridobljeno na [http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/PCCP%20documents%202013/PC-CP%20\(2013\)%20%20E%20rev%20Final%2012.04.13%20-%20Commentary.pdf](http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/PCCP%20documents%202013/PC-CP%20(2013)%20%20E%20rev%20Final%2012.04.13%20-%20Commentary.pdf)
- Kilgore, J. (2012). Progress or more of the same? Electronic monitoring and parole in the age of mass incarceration. *Critical Criminology* 21(1). Pridobljeno na <http://link.springer.com.ezproxy.lib.ukm.si/article/10.1007/s10612-012-9165-0/fulltext.html>
- Meško, G. (2002). *Osnove preprečevanja kriminalitete*. Ljubljana: Visoko policijsko-varnostna šola.
- Muftić, L. R. in Maljević A. (2013). Attitudes toward electronic monitoring: An exploratory analysis among criminal justice students in Bosnia and Herzegovina. *European Journal on Criminal Policy and Research* 19(4). Pridobljeno na <http://link.springer.com/article/10.1007/s10610-013-9214-6>
- National Audit Office. (2006). *The electronic monitoring of adult offenders*. Pridobljeno na <http://www.nao.org.uk/wp-content/uploads/2006/02/0506800.pdf>
- Nellis, M., Beyens, K. in Kaminski, D. (2013). *Electronically monitored punishment: International and critical perspectives*. Abingdon: Routledge.
- Payne, B. K. in Gainey, R. R. (2004). The electronic monitoring of offenders released from jail or prison: safety, control and comparison to the incarceration experience. *The Prison Journal* 84(4). Pridobljeno na <http://tpj.sagepub.com.ezproxy.lib.ukm.si/content/84/4/413.full.pdf+html>
- Peteh, B. (2005). Elektronski nadzor obsojenih oseb kot ena od možnih alternativnih oblik prestajanja kazni zapora. V Lobnikar, B. (ur.), 6. *Slovenski dnevi varstvoslovja* (CD-ROM). Ljubljana: Fakulteta za policijsko-varnostne vede.
- Pinto, S. in Nellis, M. (2012). *8th CEP Electronic Monitoring Conference. Survey of Electronic Monitoring in Europe: Analysis of Questionnaires 2012*. Pridobljeno na <http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/PCCP%20documents%202013/Analysis%20questionnaires%202012.pdf>
- The Scottish government (2013). *Development of electronic monitoring in Scotland: A consultation on the future direction of the electronic monitoring service*. Pridobljeno na <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2013/09/7937/2>
- Whitfield, D. (2001). *The Magic Bracelet*. United Kingdom: Waterside press.